

Praca w integralnym wychowaniu

STRESZCZENIE

Artykuł ukazuje pracę jako istotny czynnik w odkrywaniu tożsamości i godności oraz w osiągnięciu dojrzałości ludzkiej. Głównym celem jest zwrócenie uwagi na wychowawczą wartość pracy w odniesieniu do procesu samowychowania oraz aktywności społeczno-kulturowej człowieka. Dlatego zostanie zaakcentowane zagadnienie pracy nad sobą oraz pracy na rzecz dobra wspólnego. Na przykładzie społecznika i pedagoga Mieczysława Kuznowicza będziemy starali się wskazać, w jaki sposób pomagać młodzieży w procesie usamodzielnienia i uspołecznienia oraz jak przygotować do wykonywania przez nią rzetelnie i uczciwie pracy i obowiązków. Podkreślimy, że podejście do problematyki pracy powinno również dla współczesnych stanowić ważny element wychowawczy w integralnym rozwoju człowieka oraz twórczym współtworzeniu i funkcjonowaniu społeczeństwa obywatelskiego.

→ **SŁOWA KLUCZOWE – PRACA, WYCHOWAWCZA WARTOŚĆ PRACY, INTEGRALNE WYCHOWANIE, SAMOWYCHOWANIE**

SUMMARY

Working in Integral Education

The paper presents work as an essential factor in discovering identity and dignity as well as in reaching human maturity. The main aim is to draw attention to the educational value of work with reference to the process of self-education and human socio-cultural activity. Therefore, the issue of work on oneself and work for the common good will be highlighted. On the example of a community worker and a pedagogue Mieczysław Kuznowicz, the author will attempt to show the way to assist young people in the process of becoming independent and socialized as well as the way to prepare them to carry out work and duties diligently and honestly. The author will also emphasize that the approach to issues

connected with work should also present an important educational element for contemporary people in the integral human development and in the creative contributing to and functioning of the civic society.

→ **KEYWORDS – WORK, EDUCATIONAL VALUE OF WORK, INTEGRAL EDUCATION, SELF-EDUCATION**

Praca to nieodzowny atrybut życia człowieka. Jest formą aktywności i stanowi ważną sferę ludzkiej działalności. Pracujący przemienia i udoskonala świat rzeczy i społeczność oraz doskonali samego siebie. Poprzez pracę stają się sobą – osobą. Nie można też zapominać, że praca stanowi główny czynnik w osiągnięciu dojrzałości, a także w odkrywaniu własnej tożsamości i godności.

Jednym z tych, którzy dostrzegali znaczenie pracy dla integralnego rozwoju człowieka, był jezuita ksiądz Mieczysław Kuznowicz (1874-1945). Poprzez zorganizowane środowisko wychowawcze – Związek Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej w Krakowie – pomagał młodzieży, w szczególności z ubogich rodzin, w procesie zarówno usamodzielnienia, jak i uspołecznienia. Dlatego współcześni postrzegali go jako wielkiego patriotę, społecznika i pedagoga.

1. Człowiek podmiotem edukacji

W bieżącym roku przypada 70. rocznica śmierci, a w roku ubiegłym minęło 140 lat od urodzin Mieczysława Kuznowicza. W przyszłym roku natomiast obchodzić będziemy 110. rocznicę założenia przez niego organizacji młodzieżowej o nazwie: Związek Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej w Krakowie.

Mieczysław Józef Kuznowicz¹ urodził się w Licheniu na Kujawach w dniu 15 stycznia 1874 roku. Po ukończeniu prowadzonego przez jezuitów gimnazjum w Chyrowie podjął decyzję wstąpienia do tegoż zakonu. Po okresie formacji zakonnej oraz studiach filozoficznych i teologicznych przyjął sakrament kapłaństwa w 1906 roku. Następnie decyzją przełożonych zakonnych

¹ Por. J. Mółka, *Koncepcja wychowawcza księdza Mieczysława Kuznowicza SJ (1874-1945)*, Kraków 2004; tenże, *Ks. Mieczysław Kuznowicz SJ wychowawca młodzieży*, Kraków 2006.

został skierowany do pracy wychowawczej w prowadzonej przez zakon „Opiece św. Stanisława Kostki nad Młodzieżą Terminatorską” w Krakowie², którą niebawem przemianował w „Związek Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej”. Pełniąc funkcję wychowawcy, miał sposobność docierać do młodzieży pokrzywdzonej, pozbawionej wystarczających warunków materialnych do kształcenia się oraz dostatecznej opieki ze strony dorosłych.

Podstawę wypracowanego przez Kuznowicza modelu wychowania stanowiła określona wizja i nauka o człowieku, zgodnie z którą zakładał wielostronny i pełny, jak sam mówił, fizyczny i duchowy rozwój po to, aby każdy mógł „zawsze i wszędzie być całym i prawdziwym człowiekiem”³. Podkreślał, że o wartości człowieka stanowi przede wszystkim to, na ile potrafi zrealizować swe człowieczeństwo, czyli po prostu być człowiekiem. Wyrazem tej humanistycznej postawy była troska o ustawiczne rozwijanie w młodych samodzielności oraz twórczej aktywności. Wreszcie, w tym samym kierunku zmierzały jego apele, aby okazywać godność i szacunek drugiemu człowiekowi jako osobie stworzonej na obraz i podobieństwo Boga. Uważał, że wszystkie wychowawcze zabiegi powinny być realizowane w przyjaznej atmosferze, która dawałaby możliwość wielostronnego rozwoju. Pisał, że „obowiązkiem naszym pierwszym i najważniejszym jest wydobyć z siebie wszystkie wartości, aby zapewnić młodzieży wszechstronny i pełny rozwój fizyczny i duchowy”⁴. Podkreślał, że „nigdy nie powinniśmy tracić z oczu w wychowaniu całego człowieka, ze wszystkimi władzami przyrodzonymi i nadprzyrodzonymi”⁵. Wskazywał na potrzebę systematycznej pracy nad swym charakterem, rozwijania zdolności naturalnych na rzecz dobra społecznego. Był przekonany, że poprzez wychowanie religijno-moralne oraz wychowanie obywatelsko-narodowe pomoże swoim podopiecznym w ich osobistym rozwoju oraz przygotuje ich do życia w społeczeństwie.

² Por. M. Kuznowicz, *Pamiętniki* (skrót AP zastosujemy na oznaczenie: Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie, Mały Rynek 8) nr sygn. 1700-VI, kwiecień 1906 (brak paginacji); Ks. *Mieczysław Kuznowicz TJ i jego dzieło*, opracowanie red. A. Migąła, Kraków 1980, s. 508.

³ M. Kuznowicz, *Polski młodzieniec przy żłóbku Chrystusowym*, „Związkowiec” VIII(1934)12, s. 4.

⁴ M. Kuznowicz, *Dla kogo i od kogo?*, „Związkowiec” VIII(1934)9-10-11, s. 5.

⁵ M. Kuznowicz, *Podstawy etyki wychowawczej i społecznej*, w: *Referaty i rozprawy*, AP nr sygn. 1329-II, s. 241.

We wspomnieniach o Kuznowiczu jeden z jego wychowanków, a później najbliższy współpracownik Tadeusz Dalewski, napisał:

ukochana przez niego, sieroca, biedna, poniewierana przez wszystkich, szczuta, smagana przez życie i los młódzież, garnęła się z miłością i całkowitym oddaniem do tego jedyne go człowieka, który okazał jej serce, który ją do tego serca przygarnął po ojcowsku (...) wniknął w jej duszę i umysł, troszczył się o nią, dzielił z nią radości i troski⁶.

Podobnego zdania był Tadeusz Kondratowicz, który wspominał, że Kuznowicz „do każdego podchodził inaczej, do każdego serca inny klucz stosował (...) wszystko znał, co ludzkie”⁷. Z kolei inny wychowanek, Henryk Dudziński, zaznaczył, że Kuznowicz był człowiekiem z charyzmą. Potrafił on zjednywać sobie człowieka. Gromadził wokół siebie młódzież biedną, zaniedbaną, ale także ze sfer bogatych i uczącą się. Rozmawiał z każdym związkowcem, pytał, co sły chać, czym się zajmuje. W podobnym tonie wypowiadał się w rozmowie z piszącym te słowa Adam Leniartek, który podkreślił, że Kuznowicz w rozmowach osobistych z wychowankami oraz podczas wspólnych spotkań pragnął przekazać i uczyć uczciwości, pracowitości, wzajemnego szacunku do siebie oraz tego wszystkiego, co należy do dobrego wychowania.

Kres tej jakże owocnej działalności księdza Mieczysława Kuznowicza położyła wojna. Został przez Niemców aresztowany i osadzony w więzieniu na Montelupich, gdzie przebywał od 14 do 24 października 1939 roku. Po zwolnieniu musiał opuścić Kraków. Przebywał między innymi w Długim koło Jedlcza oraz w Bieździe-dzy, a następnie w Czarnym Potoku, w powiecie nowosądeckim, gdzie zmarł 26 marca 1945 roku. Pogrzeb odbył się na cmentarzu w Nowym Sączu. Po latach, w 1963 roku, staraniem jego wychowanków i najbliższych współpracowników jego doczesne szczątki przeniesiono na cmentarz Rakowicki (Pas 11 Wsch.) w Krakowie.

Dzieło księdza Mieczysława Kuznowicza zostało wskrzeszone w 1989 roku, kiedy to reaktywowano Związek, a w budynku (Kraków, ul. Skarbowa) wybudowanym z jego inicjatywy utworzono bursę dla młódzieży ponadgimnazjalnej oraz studentów⁸.

⁶ T. Dalewski, *O. Kuznowicz przyjaciel młódzieży*, Kraków 1947, s. 8.

⁷ *Ks. Mieczysław Kuznowicz i jego dzieło*, dz. cyt., s. 214.

⁸ Por.: <<http://www.zmmpir.com>>; <<http://www.bursastudencka.jezuici.pl>>.

2. Praca narzędziem wychowawczym

Szczególne miejsce w koncepcji wychowawczej Kuznowicza zajmowała praca⁹. Był przekonany, że umożliwi ona kształtowanie takich cech w człowieku, jak samodzielność czy przedsiębiorczość, a także wzmacnianie poczucia własnej godności i wartości. Uważał, że

człowiek myślący i uczciwy i szanujący w każdym człowieku godność ludzką nie będzie uzależniał swego postępowania, swej grzeczności oraz poważania rodzaju czyjeś pracy od wysokości jego dochodów, ubrania¹⁰.

Stwierdzał z przekonaniem, że „praca bowiem jest głównym źródłem godności ludzkiej i uspołecznienia”¹¹.

M. Kuznowicz w trosce o pełny rozwój człowieka zabiegał, aby każdy jego wychowanek stawał się coraz bardziej sumien-ny i odpowiedzialny za wykonywaną pracę. Uważał, że im bardziej samodzielnie i z osobistego przekonania człowiek podejmuje się realizować swoje obowiązki, tym bardziej staje się za nie odpowiedzialny. Podkreślał, że dzięki uczciwości, rzetelności i solidności można zyskać najlepszą reklamę oraz podziw u innych¹². Dlatego we wszelkich stowarzyszeniach, w tym prowadzonym przez niego Związku, należało, jego zdaniem, przygotowywać i zarazem wychowywać młodzież do poczucia obowiązku

⁹ Praca ludzka dla wielu myślicieli stanowiła i stanowi przedmiot badań nad jej rolą i znaczeniem w życiu jednostek i społeczeństw. Powstawały niejednokrotnie odmienne interpretacje i formułowane teorie. Zdaniem Zygmunta Wiatrowskiego aktualnie dostrzega się zasadność przynajmniej dwóch podejść do określania i interpretowania pracy. W pierwszym podejściu widzi się działalność człowieka polegającą na przekształcaniu dóbr przyrody i dostosowaniu ich do zaspokajania potrzeb ludzkich. Natomiast w drugim podejściu chodzi o działalność człowieka, dzięki której powstają dobra materialne, wartości kulturowe i społecznie znaczące usługi. W obu przypadkach podstawową treść każdej pracy stanowi układ czynności i elementów składających się na proces pracy, uwarunkowany właściwościami procesu technologicznego i kontaktu społecznego oraz możliwościami człowieka pracującego. Por. Z. Wiatrowski, *Wizjonerzy i realiści w kwestii teraźniejszości i przyszłości pracy człowieka*, w: *Praca człowieka w XXI wieku. Konteksty – wyzwania – zagrożenia*, red. R. Gerlach, Bydgoszcz 2008, s. 20-21.

¹⁰ M. Kuznowicz, *Wyfroterowana podłoga*, w: *Referaty i rozprawy*, dz. cyt., s. 174.

¹¹ M.J. Kuznowicz, *Dwa miliony*, „Związkowiec” VIII(1934)3-4, s. 4.

¹² Por. M. Kuznowicz, *W sprawie młodzieży pracującej*, dz. cyt., s. 8-9.

pracy. Istotną w tym funkcję miała pełnić praca podejmowana w różnego rodzaju warsztatach. Warsztaty szkoleniowe gwarantowały bowiem odpowiedni poziom nauczania technicznego z poszczególnych dziedzin zawodowych oraz zapewniały młodzieży terminatorzkiej opiekę ze strony mistrzów i nauczycieli. Przykładem tak funkcjonującego warsztatu był Zakład Szkoleniowo-Ślusarski „Zemper” im. Karola Uznańskiego w Krakowie, od 1923 roku własność Związku. Kształciło się w nim i praktykowało średnio około 60 uczniów rocznie¹³. Jeden z wychowanków Kuznowicza zauważył, że potrafił on wyrabiać w młodych „poczucie piękna i szacunek dla solidnej pracy”¹⁴. Z kolei inny świadek, Stanisław Czarnecki, który korzystał z wyjazdów kolonijnych organizowanych przez Kuznowicza, uważa, że sedno wychowania znajdowało się w wychowaniu przez pracę, „przez wspólne działanie dla wspólnego dobra”¹⁵.

Ten sposób myślenia M. Kuznowicza o wychowawczej roli pracy nie był odosobniony, a obecnie jest bardzo akcentowany. Jedną z tych, które w podobny sposób rozumiały pracę, była Barbara Niemiec; konstatuje ona:

wychowanie nie obędzie się bez osobistego przeżycia, bez doświadczenia urzeczywistniania wartości. Gdy mówimy o wychowaniu do odpowiedzialności społecznej, tym znaczącym przeżyciem, doświadczeniem będzie radzenie sobie z wymaganiami stawianymi przez otoczenie. (...) Wymagania te, a więc nałożony obowiązek czynienia dobra na rzecz innych, nie mogą polegać na jakichś doraźnych działaniach podejmowanych dlatego, ponieważ przyjdzie na to akurat ochota, ponieważ może to wiązać się z jakąś korzyścią (popularność, przygoda, uleganie zbiorowej emocji), ale musi być zasadą codziennego życia, swoistej „uważności”, która pomaga dostrzec, gdzie i komu jestem potrzebny, co i jak w związku z tym należy robić – dyskretnie bez oczekiwania nagrody, oprócz radości czynienia dobrze¹⁶.

¹³ Por. M. Kuznowicz, *Kwestya terminatorów w naszym kraju*, Kraków 1907, s. 31; tenże, *Tymczasowość i fundamentalność*, „Związkowiec” IV(1930)3, s. 5; Ks. Mieczysław Kuznowicz *TJ i jego dzieło*, dz. cyt., s. 147-151.

¹⁴ Ks. Mieczysław Kuznowicz *TJ i jego dzieło*, dz. cyt., s. 207.

¹⁵ D. Ćosić, W. Trojan, *Wychowanie bez zbędnych słów*, „Dziennik Polski”, nr 50 (16628), 1 marca 1999, s. 8.

¹⁶ B. Niemiec, *Odpowiedzialność społeczna jako kategoria współczesnej teorii i praktyki wychowania*, „Horyzonty Wychowania” 3/2004 (5), s. 44-45.

Podobne poglądy reprezentują współcześni pedagodzy Tadeusz W. Nowacki i Urszula Jeruszka. Postrzegają pracę jako ważną kategorię pedagogiczno-dydaktyczną¹⁷. Zaznaczają, że przyczynia się ona do wszechstronnego rozwoju człowieka. Dzięki temu człowiek może podejmować procesy przekształcające otaczającą rzeczywistość, zaspokajać potrzeby własne i innych, budować rzeczywistość bardziej mu odpowiadającą. Ponadto na osobotwórczą wartość pracy w rozwoju człowieka niepodważalny wpływ mają środowiska wychowawcze, przede wszystkim rodzina, instytucje kształcące (np. szkoła) i zakłady pracy. Stwierdzają jednoznacznie:

Aby wykształcić efektywnych pracowników, społeczeństwo konkurencyjne i innowacyjne, społeczeństwo, które buduje gospodarkę opartą na wiedzy należy uczyć pracy już od najmłodszych lat, w domu rodzinnym, w przedszkolu, w szkole podstawowej, w gimnazjum, w szkołach wyższych poziomów. Praca to istotny element procesów wychowania i nauczania już od początku życia każdej jednostki. Wychowanie w szerokim tego słowa znaczeniu ma, między innymi, nauczyć pracy i odpowiedzialności za pracę¹⁸.

3. Wychowawcza wartość pracy

Życie i działalność Mieczysława Kuznowicza na polu wychowawczym skłania do refleksji nad rolą pracy w kształtowaniu dojrzałości osoby. Podjęcie refleksji nad rolą pracy w procesach wychowawczych jest o tyle ważne, że samemu pojęciu praca nadaje się dzisiaj nowe znaczenia i istnieją nowe zakresy pracy, inne od tych, którymi posługiwał się Mieczysław Kuznowicz. W tej sytuacji należy pytać, czy praca nadal posiada znamiona edukacyjno-wychowawcze, czy też nabiera innych wymiarów życia społecznego.

Niezaprzeczalnym zadaniem integralnym rozwoju dzieci i młodzieży jest przygotowanie i edukacja „przez pracę”, „w pracy” i „do pracy”. Tym bardziej, że pomiędzy człowiekiem i pracą wywiązuje się specyficzny związek, powstaje swoista relacja,

¹⁷ Por. T.W. Nowacki, U. Jeruszka, *Podstawy dydaktyki pracy*, Warszawa 2004, s. 21.

¹⁸ Tamże.

dzięki której człowiek może przekształcać i podporządkować sobie świat materialny, realizować i rozwijać własną osobowość oraz uczestniczyć w życiu społecznym i kulturotwórczym¹⁹. Dlatego należy podejmować wszelkie starania, aby ukierunkowywać aktywność wychowanków w podejmowaniu twórczego wysiłku kształtowania własnej tożsamości oraz postawy prospołecznej. Na tym tle wydaje się słuszny postulat uwrażliwiania i motywowania do podejmowania działań samowychowawczych oraz działań na rzecz dobra wspólnego.

a) Praca nad sobą – samowychowanie

Przywołany M. Kuznowicz pracę nad sobą rozumiał jako przewyciężanie samego siebie. Polega ono na tym, że nie jest to zwykły trening woli, lecz droga do religijnego doświadczenia i poznania. Był przekonany, że młodzież zrzeszona w organizację, traktowana z szacunkiem i poważaniem, będzie aktywnie interesować się i angażować w pracę Związku. W ten sposób młody człowiek nauczy się także wymagać od siebie, będzie potrafił kształtować w sobie postawę odpowiedzialności i współdziałania, uświadomi sobie znaczenie osobistej aktywności w życiu społecznym. Będzie też posiadał poczucie własnej godności oraz nabywał poczucia ufności we własne siły dla dobra osobistego oraz społecznego²⁰.

Przenosząc ten sposób postrzegania pracy na grunt współczesnej pedagogiki, należy podkreślić, że pracy nie można sprowadzać jedynie do czynności fizycznych. Obejmuje ona także wysiłki wewnętrznej przemiany człowieka, stąd w literaturze napotkamy na takie terminy jak: autokreacja, samokształcenie, samowychowanie, samorealizacja, samodoskonalenie, samoaktualizacja. Wspólnym dla nich mianownikiem jest szeroko rozumiana stała praca na sobą jako konieczny warunek twórczego rozwoju własnej osobowości oraz doskonalenia tkwiących możliwości i potencjału. Z zasygnalizowanymi pojęciami łączy się

¹⁹ Por. Z. Wiatrowski, *Wizjonerzy i realiści w kwestii teraźniejszości i przyszłości pracy człowieka*, art. cyt., s. 21.

²⁰ Por. M. Kuznowicz, *W sprawie młodzieży pracującej*, dz. cyt., s. 11-12; tenże, *Wśród młodocianych katolickich rękodzielników i robotników za granicą*, Kraków 1911, s. 4.

nierozzerwalnie zagadnienie czy postulat wychowania do pracy nad sobą. Aby osiągnąć tak wyznaczone cele, osoba powinna uczyć się nieustannego stawiania sobie wymagań, musi od siebie wymagać. Łączy się z tym konieczność wysiłku kształtowania siebie jako osoby odpowiedzialnej. Mówimy o samowychowaniu, czyli podjęciu wszechstronnej pracy nad sobą²¹. Jak zauważa Dzierżymir Jankowski, „każdy wysiłek pracy nad sobą musi mieć źródło w systemie mentalno-wolicjonalnym jednostki”²², a Bogusław Śliwerski dodaje, że każda

czynność człowieka pełni funkcję osobotwórczą, tak świadoma i zamierzona, jak i nie ukierunkowana na osiągnięcie pożądanych rezultatów. Istotą bowiem samowychowania nie jest podjęcie przez osobę jakiegoś działania, ale jego autonomiczne sprawstwo²³.

Zauważmy zatem, że ludzka praca może być postrzegana jako swoista konieczność wywołana przymusem ekonomicznym lub też jako obowiązek człowieka w sensie powinności wobec grupy i wobec siebie. Stanowi ona ponadto realizację potrzeby identyfikacji i tożsamości, jak również może stanowić przejaw prestiżu społecznego oraz sposób samorealizacji czy też realizację potrzeby kontaktów społecznych²⁴. Dlatego w procesie nauczania i wychowania należy dążyć do tego, aby uwrażliwiać wychowanków do podejmowania solidnej i wytrwałej pracy nad kształtowaniem swego charakteru. Dzięki temu można żywić nadzieję, że młody człowiek coraz bardziej będzie mógł być sobą, stawać się szlachetny i dobry oraz zaangażowany dla innych. W procesie dorastania,

dążenia do pełnego emocjonalnego i społecznego istnienia młodzież powinna samodzielnie myśleć, aby kształtować wolnego duchowo człowieka, który odpowiedzialny jest za swoje działanie

²¹ Por. J. Mastalski, *Samotność globalnego nastolatka*, Kraków 2007, s. 583-585.

²² D. Jankowski, *Edukacja i autoedukacja. Współzależność. Konteksty. Twórczy rozwój*, Toruń 2012, s. 83.

²³ B. Śliwerski, *Istota samowychowania*, w: *Pedagogiczne drogowskazy*, red. B. Juraś-Krawczyk i B. Śliwerski, Kraków 2000, s. 68.

²⁴ Por. K. Ferenz, *Rola pracy w orientacjach życiowych współczesnych ludzi*, w: *Edukacja ogólnotechniczna na przełomie XX i XXI wieku*, Kraków 2003, s. 205.

w interesie własnego rozwoju, ze stanowczym uwzględnieniem dóbr innych ludzi²⁵.

b) Praca na rzecz dobra wspólnego

Równoległe do pracy nad sobą Mieczysław Kuznowicz starał się wychowywać młode pokolenie do wrażliwości i zaangażowania się na rzecz dobra społecznego. Uczącą się i przygotowującą się do zawodu młodzież uwrażliwiał na sumienne wypełnianie obowiązków oraz solidne i rzetelne podchodzenie do wykonywanej pracy w przekonaniu, że na tej drodze osiągnie wysoki poziom dojrzałości. W dojrzałości upatrywał również fundament patriotyzmu czyniącego z wychowanka „dobrego obywatela”.

Założenia te są wypełniane także przez kontynuatorów jego dzieła. Ważne jest bowiem, jak pisał Kuznowicz, aby „wciąż iść naprzód i rozwijać się”. Dlatego w dzisiejszej Bursie Szkół Średnich w Krakowie²⁶, która jest, można powiedzieć, spadkobierczynią „Bursy Kuznowicza”, uwzględniając jednocześnie zmiany społeczne oraz aktualne uwarunkowania, w dalszym ciągu realizowane są ideały i cele wychowawcze, które przyświecały Kuznowiczowi²⁷. W ten sposób dokonuje się kształtowanie postawy obywatelskiej wyróżniającej się między innymi poprzez naukę, pracę i pracowitość, z podkreśleniem godności człowieka. Przekonanie to wywodzi się z doświadczeń szkolnictwa jezuickiego oraz ignacjańskiej tradycji. Tym bardziej jest to ważne, że Kuznowicz jako jezuita w życiu osobistym oraz w zaangażowaniu społeczno-wychowawczym kierował się duchowością i postawą założyciela zakonu jezuitów świętego Ignacego z Loyoli (1491-1556). Dlatego odpowiedzialni za proces wychowawczy na terenie bursy są świadomi tego, że dla zorganizowania przyjaznego środowiska do

²⁵ S.Cz. Michałowski, *Na spotkanie człowieka. Edukacja integralna w aksjomacie personologicznym*, w: *Religijno-moralny wymiar rozwoju i wychowania*, red. A. Rynio, K. Braun, A. Lenzion, D. Opozda, Lublin 2012, s. 238.

²⁶ Por. <<http://www.bursakrakow.pl>>.

²⁷ Na stronie internetowej bursy czytamy: „Celem naszej pracy wychowawczej z młodzieżą jest formacja ludzi dla innych: którzy nie żyją dla siebie samych, lecz dla Boga i bliźnich, dla których miłość do Boga nie istnieje w oderwaniu od miłości do człowieka, dla których miłość do Boga wyraża się w postawie sprawiedliwości wobec innych”. Por. *Kim jesteśmy*, <<http://www.bursakrakow.pl>> (dostęp: 21.04.2015).

realizacji sformułowanych założeń i celów nieodzowna jest pełna i otwarta współpraca, zaufanie i poszanowanie wszystkich, którzy tworzą wspólnotę, a więc dyrekcji, wychowawców, wychowanków i rodziców. Jezuici w podejmowanych działaniach wychowawczych kierują się ignacjańską zasadą *magis*, czyli więcej, bardziej. Zasada ta ma przeciwdziałać niezdrowej konkurencji i porównywaniu się z innymi, pomaga zmierzać do pełnego rozwoju konkretnej osoby, do rozwinięcia jej talentów i zdolności, które otrzymujemy i rozwijamy po to, aby lepiej służyć innym.

„Więcej” nie oznacza porównywania z innymi ani mierzenia postępu według absolutnego poziomu. Chodzi raczej o możliwie najpełniejszy rozwój pojedynczej osoby na każdym etapie jej życia, wraz z gotowością kontynuowania rozwoju przez całe życie oraz motywację spożytkowania rozwijanych darów dla dobra innych²⁸.

W tak rozumianym podejściu do procesu wychowawczego wychowankowie bursy bardzo szybko przekonują się, że osiągnięciu sukcesu, stawianych celów i planów życiowych sprzyja między innymi: świadomość samych siebie i swoich możliwości, pomysłowość w tym, co robią, oraz docenienie wartości wyrzeczeń, jak również fascynacja bycia (stawania się) liderem dla chwały Pana Boga, dla dobra innych i dla samego siebie²⁹. W tym kontekście warto przywołać publikacje amerykańskiego autora Chrisa Lowneya³⁰. Uważa on, że „ignacjański sukces wynika z troski o drugiego człowieka, a celem tej troski jest wychowanie chrześcijanina troszczącego się o innych, kompetentnego, odważnego i twórczego”³¹. Powodzenie w zarządzaniu powierzonymi dobrami, w perspektywie wychowania „do” i „przez” pracę oraz w osiągnięciu sukcesu w pracy, będzie zależeć przede wszystkim od poznania siebie, swoich mocnych i słabych stron,

²⁸ *Podstawy edukacji ignacjańskiej*, Kraków 2006, s. 47.

²⁹ Por. *Kim jesteśmy*, <<http://www.bursakrakow.pl>>.

³⁰ W tłumaczeniu na język polski wydano: C. Lowney, *Heroiczne przywództwo. Tajemnice sukcesu firmy istniejącej ponad 450 lat*, Kraków 2011; tenże, *Heroiczne życie. Odkryj cel w życiu i zmieniaj świat*, Kraków 2013.

³¹ Por. W. Żmudziński, *Sukces po ignacjańsku. Cztery filary jezuickiego sukcesu według Chrisa Lowneya*, w: *Pedagogika ignacjańska wobec wyzwań współczesnego humanizmu. Ignatian pedagogy for the challenges of humanism today*, red. W. Pasierbek, Kraków 2008, s. 266.

a także od tego, czy jest się gotowym do służby oraz zdolnym do miłości i heroicznych czynów³². Chris Lowney, bazując na osobistym doświadczeniu w zarządzaniu korporacjami oraz obserwacji otaczającej rzeczywistości z perspektywy człowieka znającego mechanizmy rządzące w świecie, wskazuje na cztery filary pomagające w osiągnięciu sukcesu. Są nimi: poznanie siebie, gotowość do służby, miłość i heroizm³³.

W zasygnalizowanej perspektywie „poznanie samego siebie” będzie owocem „Ćwiczeń duchownych” według św. Ignacego Loyoli, które między innymi pomagają w integracji osobowości oraz w wyrobieniu zwartej wizji otaczającej rzeczywistości. Natomiast „gotowość do służby” przejawia się dynamizmem, zaangażowaniem w podejściu do świata, czyli „szukania Boga we wszystkim”, w tym, co nas otacza i w czym uczestniczymy; nie jest to zatem ucieczka od świata, ale podejmowanie trudu, żeby go zmienić. Z kolei „miłość”, jako zasadnicza postawa wobec ludzi, stanowi ideał ignacjańskiej edukacji, która przejawia się formacją „ludzi dla innych”. Ponadto należy podkreślić, że przedstawione cztery filary, jak również każdy przejaw ludzkiego zaangażowania oraz wykonywania pracy, mają być przeżywane i realizowane w sposób nieprzeciętny, według Lowneya „heroiczny”, czyli w duchu ignacjańskim według zasady *magis*. Zdaniem C. Lowneya kierowanie się powyższymi elementami jest znakomitym systemem, pozwalającym przygotować liderów w życiu gospodarczym, społecznym, politycznym. Jest ponadto przekonany, że „każdy ma potencjał przywódczy, a prawdziwi przywódcy uwalniają ten potencjał w innych”³⁴.

Podsumowanie

Na podstawie współczesnej interpretacji zagadnień dotyczących pracy, jak również opracowań i notatek M. Kuznowicza oraz pozostawionych sprawozdań z działalności założonej przez niego organizacji związkowej należy przyjąć, że w podejmowanych

³² Por. tamże.

³³ Por. C. Lowney, *Heroiczne przywództwo*, dz. cyt., s. 16 i n.; W. Żmudziński, *Sukces po ignacjańsku*, art. cyt., s. 266.

³⁴ C. Lowney, *Heroiczne przywództwo*, dz. cyt., s. 304.

przedsięwzięciach odwoływał się do antropologii i aksjologii o charakterze chrześcijańskim oraz do założeń i ideałów wychowania personalistycznego. Troszczył się o wielostronny i pełny rozwój oraz indywidualne i osobowe traktowanie każdego wychowanka. Pomagał młodzieży w procesie zarówno usamodzielnienia, jak i uspołecznienia.

Szczególne miejsce w koncepcji wychowawczej Kuznowicza zajmowała zasada oddziaływania przez pracę i uświadamianie jej wychowawczej wartości. W związku z tym organizował warunki umożliwiające zdobycie przez wychowanków odpowiedniego wykształcenia i podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Kształcącej się młodzieży dostarczał wiele sposobności, by uczyła się zarówno aktywności, przedsiębiorczości, jak również wzmacniała poczucie własnej godności i wartości oraz przygotowała się do życia i podejmowała odpowiedzialność za dobro wspólne.

Rekapitulując, należy podkreślić, że ksiądz Mieczysław Kuznowicz tworzył środowisko wychowawcze oraz przestrzeń kulturową dla wartości. Akcentował potrzebę uwrażliwiania wychowanków na wychowawczą wartość pracy oraz przygotowywał ich do podjęcia określonego zawodu i wykonywania rzetelnie i uczciwie pracy oraz obowiązków. Poprzez takie podejście problematyka pracy może (powinna) również dla współczesnych stanowić ważny element wychowawczy w integralnym rozwoju każdego człowieka oraz twórczym współtworzeniu i funkcjonowaniu społeczeństwa obywatelskiego, bardziej przyjaznego.

BIBLIOGRAFIA

- Ćosić D., Trojan W., *Wychowanie bez zbędnych słów*, „Dziennik Polski”, nr 50 (16628), 1 marca 1999, s. 8.
- Dalewski T., *O. Kuznowicz przyjaciel młodzieży*, Krajowa Centrala Caritas, Kraków 1947.
- Ferenz F., *Rola pracy w orientacjach życiowych współczesnych ludzi*, w: *Edukacja ogólnotechniczna na przełomie XX i XXI wieku*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2003, s. 199-213.
- Jankowski D., *Edukacja i autoedukacja. Współzależność. Konteksty. Twórczy rozwój*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012.
- Kim jesteśmy*, <<http://www.bursakrakow.pl>>; por. też: <<http://www.bursastudencka.jezuici.pl>>.
- Ks. Mieczysław Kuznowicz TJ i jego dzieło*, opracowanie red. A. Migąła, Kraków 1980.
- Kuznowicz M., *Dla kogo i od kogo?*, „Związkowiec” VIII (1934) 9-10-11.

- Kuznowicz M., *Dwa miliony*, „Związkowiec” VIII (1934) 3-4.
- Kuznowicz M., *Kwestya terminatorów w naszym kraju*, Kraków 1907.
- Kuznowicz M., *Pamiętniki* (znajdują się w Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie, Mały Rynek 8) nr sygn. 1700-VI, kwiecień 1906.
- Kuznowicz M., *Podstawy etyki wychowawczej i społecznej*, w: *Referaty i rozprawy*, AP nr sygn. 1329-II, s. 241.
- Kuznowicz M., *Tymczasowość i fundamentalność*, „Związkowiec” IV (1930) 3.
- Kuznowicz M., *Polski młodzieniec przy żłóbku Chrystusowym*, „Związkowiec” VIII(1934)12.
- Kuznowicz M., *Wśród młodocianych katolickich rękodzielników i robotników za granicą*, Redakcja „Przeglądu Powszechnego”, Kraków 1911.
- Kuznowicz M., *Wyfroterowana podłoga*, w: *Referaty i rozprawy*, (Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie), nr sygn. 1329-II, s. 174.
- Lowney C., *Heroiczne życie. Odkryj cel w życiu i zmieniaj świat*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2013.
- Lowney C., *Heroiczne przywództwo. Tajemnice sukcesu firmy istniejącej ponad 450 lat*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2011.
- Mastalski J., *Samotność globalnego nastolatka*, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 2007.
- Michałowski S.Cz., *Na spotkanie człowieka. Edukacja integralna w aksjomacie personologicznym*, w: *Religijno-moralny wymiar rozwoju i wychowania*, red. A. Rynio, K. Braun, A. Lenzion, D. Opozda, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, s. 207-241.
- Mółka J., *Koncepcja wychowawcza księdza Mieczysława Kuznowicza SJ (1874-1945)*, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Wydawnictwo WAM, Kraków 2004.
- Mółka J., *Ks. Mieczysław Kuznowicz SJ wychowawca młodzieży*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2006.
- Niemiec B., *Odpowiedzialność społeczna jako kategoria współczesnej teorii i praktyki wychowania*, „Horyzonty Wychowania” 3/2004 (5), s. 17-48.
- Nowacki T.W., Jeruszka U., *Podstawy dydaktyki pracy*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2004.
- Podstawy edukacji ignacjańskiej*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2006.
- Śliwerski B., *Istota samowychowania*, w: *Pedagogiczne drogowskazy*, red. B. Juraś-Krawczyk, B. Śliwerski, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2000, s. 65-68.
- Wiatrowski Z., *Wizjonerzy i realiści w kwestii teraźniejszości i przyszłości pracy człowieka*, w: *Praca człowieka w XXI wieku. Konteksty – wyzwania – zagrożenia*, red. R. Gerlach, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2008, s. 19-28.
- Żmudziński W., *Sukces po ignacjańsku. Cztery filary jezuickiego sukcesu według Chrisa Lowneya*, w: *Pedagogika ignacjańska wobec wyzwań współczesnego humanizmu. Ignatian pedagogy for the challenges of humanism today*, red. W. Pasierbek, Wydawnictwo WAM, Kraków 2008, s. 265-271.